

Avropanın bitki müxtəlifliyinə pəncərə

Sentyabr 2007

Bitki müxtəlifliyindən istifadə kənd təsərrüfatının inkişafına və iqtisadi artıma təkan verərək məhsul istehsalının yararlılığını genişləndirir

EURISCO-nun sayəsində bitki genetik ehtiyatları ilə maraqlanan hər bir kəs Avropanın 35 ölkəsində mövcud olan *ex situ* kolleksiyalarında toplanmış mədəni və yabanı bitki növlərinin təxminən bir milyona yaxın nümunəsi barədə informasiya əldə edə bilər.

Mənası qədim Yunan dilində “Tapıram” demək olan EURISCO internet sistemi əsasında yaradılmış bir kataloqdur ki, bütün Avropa üzrə *ex situ* bitki kolleksiyaları haqqında məlumat verir. O, hal-hazırda Avropanın 35 ölkəsinin 200-ə qədər institutunda saxlanılan bitki müxtəlifliyinin bir milyona qədər nümunəsi haqqında “pasport məlumatları” adlandırılan informasiyadan ibarətdir. Bu nümunələr 1300 cinsi və 8500 növü, o cümlədən, mədəni bitkilər, yem bitkiləri yabanı və əlaq növləri, fermer sortları və seleksiya xəttlərini əhatə edir. Bu nümunələr Avropada *ex situ* mühafizə olunan nümunələrin və yaxud genebank nümunələrinin yarısından çoxunu və bütün dünya üzrə *ex situ* mühafizə olunan nümunələrin ümumi cəminin 18%-ni təşkil etməklə, kənd təsərrüfatının inkişafına dəstək vermək üçün bu müxtəliflikdən istifadə yollarını axtaran tədqiqatçılar, bitki seleksiyaçıları və başqaları üçün çox qiymətli bir mənbədir. İstifadəçilər (“user”-lər) bu müxtəliflik arasında “crop taxonomy” (bitki taksonomiyası), “origin” (mənşə), “geography” (coğrafiya), “acquisition” (əldə edilmə mənbəyi), “sample status” (nümunənin statusu) və digər kriteriyalar vasitəsilə axtarış apara bilərlər.

EURISCO BGE üzrə ilk regional kataloqdur və Avropadan kənarında buna oxşar təşəbbüslərin işlənilib-hazırlanması üçün ondan bir model kimi artıq istifadə olunur.

EURISCO-nun mənbələri

Biomüxtəlifliyin iqtisadi, sosial və ekoloji inkişaf üçün bir həyat mənbəyi kimi tanınması artan xətlə inkişaf edir. Son illər bir neçə beynəlxalq konvensiyalarla və müqavilələrlə bu müxtəlifliyin daha yaxşı saxlanılması və davamlı (israfçılığa varmadan) istifadəsi ilə bağlı çağırışlar olunub. Biomüxtəliflik üzrə Konvensiya (BK) bütün ölkələri bioloji müxtəlifliyin mühafizəsi və səmərəli istifadəsi üzrə informasiya mübadiləsini inkişaf etdirməyə çağırır. Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Bitki Genetik Ehtiyatları üzrə Beynəlxalq Saziş, eləcə də Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Bitki Genetik Ehtiyatlarının Mühafizəsi və Davamlı İstifadəsi üzrə Qlobal Fəaliyyət Planı dünyanın ərzaq təchizatının asılı olduğu bitkilərin genetik ehtiyatları haqqında məlumatların idarə olunması və onların əldə edilməsini asanlaşdırmaq üçün informasiya sistemlərini ön plana çəkirlər. Pan-Avropa Bioloji və Landşaft Müxtəlifliyi Startegiyası kimi bir çox təşəbbüsləri, əgər onlar məqsədə müvafiqdirsə, belə bir informasiyaya daxil etmək lazımdır.

2000-ci ildə Avropa İttifaqı Avropa ölkələrinə bu tələblərə cavab verməyə kömək etmək və Bitki Genetik Ehtiyatlarının (BGE) milli inventarlaşdırılmasının inkişaf etdirilməsi və Avropadan olan *ex situ* kolleksiyaların axtarış kataloqunun yaradılması üçün EPGRİS (Avropa Bitki Genetik Ehtiyatları üzrə İnformasiya İnfra-Struktur) layihəsinin maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə fond təsdiq etdi. EURISCO kataloqu rəsmən öz işinə 2003-cü ilin sentyabrında, layihənin sonunda başlayıb, hazırkı vaxtdək fəaliyyət göstərir və bugünədək bir milyona qədər nümunəni əhatə edir, özünün 1-ci

Daha çeşidli ərzaq məhsullarına olan bu günkü ehtiyac bitki genetik müxtəlifliyinin daha çox növündən istifadə olunmasını tələb edir

Ənənəvi biliklər və mədəni bitkilər müxtəlif məqsədlər üçün müxtəlif üsullarla istifadədə olan bitki müxtəlifliyini inkişaf etdirir

mərhələsində şəbəkə daim inkişafdadır və ona göstərilən xidmətin səviyyəsi artmışdır.

Genebank nümunələri seleksiya, tədqiqat və təlim üçün, beləliklə də, ərzaq təhlükəsizliyini inkişaf etdirmək məqsədilə, real və potensial faydalı genetik materialın repozitoriyasını təqdim edir

EURISCO necə işləyir və onun işində kimlər iştirak edir

EURISCO bir neçə həlledici elementdən ibarətdir.

Birinci – ümumi məlumat standartlarının qəbul edilməsi oldu. Bu işdə iştirak edən ölkələrin genetik ehtiyatlar üzrə informasiya mütəxəssisləri rüşeym plazması üzrə standart diskriptorlar toplusunu inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək (FAO/IPGRI Milli Bitki Pasport Diskriptorları (MCPD) üçün öz töhfələrini veriblər. Məlumat standartlarının qəbul edilməsi və o prinsiplərə sadıq qalmaq, bütün informasiya sistemi üzrə məlumat yayımı və axtarışı üçün ilkin və zəruri olan ən başlıca şərtidir. İkinci həlledici element - iştirak edən ölkələrin Biomüxtəliflik üzrə Konvensiyanın öhdəliklərinə həsr edilmiş iclasında genetik ehtiyatların milli inventarlaşdırılması

prinsiplərinin işlənilib-hazırlanmasıdır. Hər bir ölkə özünün milli inventarlaşdırılmasında məlumatın yararlılığı, dəqiqliyi və onun şəbəkəyə yüklənməsi üzrə qərar çıxarmaq üçün tam məsuliyyət daşıyır və suveren hüquqlara malikdir. Üçüncü əsas element – ölkələrin EURISCO ilə milli inventarizasiya arasında əlaqəni təmin edən yerli insanların şəbəkəsidir. Onlar öz milli inventarizasiyalarındakı razılaşdırılmış informasiyanın kataloqa yüklənməsinə zəmanət verirlər. Nəhayət, EURISCO-nun özünün SINGER (Genetik Ehtiyatlar üzrə Geniş İnformasiya İnternet Şəbəkəsi Sistemi) üçün edildiyi kimi oxşar üsulla iş görə bilən texniki infrastrukturunu var. (SINGER Gələcək Məhsul Mərkəzlərinin (Beynəlxalq Kənd Təsərrüfatı Tədqiqatları üzrə Məşvərət Qrupunun dəstəklədiyi 16 mərkəzin şəbəkəsi) nəzdində olan BGE kolleksiyaları haqda informasiya almağı təmin edir).

Gələcəyi necə görürük

EURISCO özünün II mərhələsində mövcud informasiyanın və daim artan funksiyaların dəqiqliyinin yaxşılaşdırılmasını və onun miqyasının artırılmasını davam etdirərək, diqqətini milli inventarizasiyalara və onların rəhbər şəxslərinə dəstək verməyə yönəldəcək. Həmçinin, internet xidməti vasitəsi ilə digər informasiya mənbələrinə müraciət linkləri olan qlobal giriş nöqtəsi vasitəsilə ex situ və in situ məlumatları bir araya gətirən Avropa informasiya sisteminin yaradılmasına başlanılacaq.

Dünyanın digər regionlarında belə fəaliyyətlərin başlanması təşəbbüsləri hal-hazırda həyata keçirilmə mərhələsindədir.

Gələcək, ehtiyacı olanlara zəmanət verilməklə, maddi rifahımızın asılı olduğu bitkilərin genetik müxtəlifliyi haqqında informasiyalara müraciət imkanlarını təmin etməklə və gələcək nəsillər üçün bitki genetik ehtiyatlarının mahiyyəti, dəyəri və əhəmiyyətinin anladılması vasitəsilə qurulmaqdadır.

Fotoşəkillər E. Bettencourt və S. Dias ındır
İngiliscədən tərcümə və sənədin hazırlanması Məhəmməd Nəcəfzadə və Afiq Məmmədovundur

